

SAŽETCI

Roko Mišetić i Mario Bara

**STANOVNIŠTVO MAKARSKOG PRIMORJA: DEMOGRAFSKO
KRETANJE U VRTLOGU DRUŠTVENIH PROMJENA OD 1945. DO 2011.**

U ovom se radu analizira demografsko kretanje stanovništva Makarskog primorja u drugoj polovici XX. i na početku XXI. stoljeća. Napravljene su analize ukupnoga kretanja stanovništva te dinamičkih sastavnica ukupnoga kretanja (prirodno kretanje i migracijski saldo). U analiziranom razdoblju ovo područje karakterizira izrazita pozitivna dinamika populacijskih procesa. Mehaničko kretanje stanovništva, uz pozitivni prirodni prirast, bilo je glavnim čimbenikom demografskih promjena. Pozornost je usmjerena i na društvene čimbenike (posredne i neposredne) kao generatore ovih promjena. Početkom analiziranog razdoblja dominirala je emigracija (poratna kolonizacija u Slavoniju, Istru i Vojvodinu), da bi u idućim desetljećima došlo do promjene migracijskog predznaka. Ti procesi inicirani su jačanjem turizma na obali te pojačanom litoralizacijom od 1960-ih. U prostornoj distribuciji stanovništva primjetna je sve veća koncentracija stanovništva Makarskoga primorja u manjem broju naselja, napose u Gradu Makarskoj kao tradicionalnom središtu ove mikroregije.

Dražen Živić i Sandra Cvikić

**PRISILNI RATNI MIGRANTI NA PODRUČJU REGIONALNOG
UREDA ZA PROGNAIKE I IZBJEGLICE MAKARSKA**

Srbijanska oružana agresija na Republiku Hrvatsku (od 1991.) i rat u Bosni i Hercegovini (od 1992.) rezultirali su brojnim i velikim demografskim, društvenim i gospodarskim posljedicama. Jedna od najtežih posljedica agresije odnosi se na prisilne ratne migracije, koje su najvećim dijelom bile negativan učinak sustavne politike etničkoga čišćenja koju su provodile JNA i srpske paravojne postrojbe i vlasti na okupiranim područjima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Iz okupiranih ili na drugi način ratom ugroženih područja protjerano stanovništvo (prognanici

iz Hrvatske i izbjeglice iz Bosne i Hercegovine) privremeni je smještaj našlo na neokupiranim i od ratnih stradanja i razaranja kako-tako sigurnim područjima Hrvatske. Tako je na području Regionalnog ureda za prognanike i izbjeglice Makarska (pokrivao je područje bivših općina, odnosno centara za socijalnu skrb: Makarska, Metković, Imotski, Ploče i Vrgorac), organizirano ili u privatnom smještaju, tijekom 90-ih godina 20. stoljeća bilo evidentirano više od 45 tisuća prognanika i izbjeglica, dok je u navedenim općinama, prema popisu iz 1991., živjelo tek nešto više od sto tisuća stalnih stanovnika. Smještaj, život i skrb brojne prognaničko-izbjegličke populacije imao je i kompleksne društvene, demografske i ekonomske posljedice za makarsko i okolno područje.

Krešimir Peračković

OBILJEŽJA SOCIO-PROFESIONALNE STRUKTURE STANOVNIŠTVA MAKARSKE – RAZVOJNI ILI REGRESIVNI RESURS?

Temeljni cilj ove analize jest utvrditi koje su se promjene u socio-profesionalnoj strukturi stanovništva Makarske dogodile u razdoblju od 1971. do 2011. Indikatori te strukture jesu: radna aktivnost stanovništva, struktura djelatnosti i obrazovna struktura. Polazi se od pretpostavke da Makarska (i njezina okolica) nije na isti način kao ostatak Hrvatske prolazila kroz procese deagrarizacije i industrijalizacije, pa tako nije imala ni identične procese deindustrijalizacije i tercijarizacije. S obzirom na specifičan položaj prostora, blizinu Splita i Dubrovnika, dalmatinskih otoka i zaleđa, Makarska je imala i specifične razvojne oblike u drugoj polovini 20. stoljeća, kada se kao važnija gospodarska grana počinje razvijati turizam, dok industrijalizacije, kao u ostalim gradovima, u većem opsegu nije ni bilo. Stoga se želi istražiti kako su se kretali statistički pokazatelji navedenih indikatora i ima li današnja slika socio-profesionalne strukture stanovništva više razvojna ili regresivna obilježja.

Josip Burušić, Marija Šakić i Toni Babarović

OBRAZOVNA POSTIGNUĆA UČENIKA I ŠKOLA MAKARSKOG PRIMORJA

U radu su analizirana obrazovna postignuća učenika i škola Makarskog primorja na završetku osnovnoškolskog obrazovnog ciklusa u županijskom i državnom kontekstu. Osim toga, ispitano je u kojoj mjeri neke socio-demografske osobine učenika Makarskog primorja pridonose objašnjenju njihovih obrazovnih postignuća te se nastojalo

opisati potencijalne razlike između Makarskog primorja, Splitsko-dalmatinske županije i Hrvatske prema ključnim odrednicama školskoga postignuća.

Istraživanjem je obuhvaćeno 307 učenika iz sedam osnovnih škola koje pripadaju Makarskom primorju, od kojih je po jedna škola bila iz Baške vode, Brela, Gradca, Podgore i Tučepi, dok su dvije škole bile s područja Grada Makarske. Obrazovno postignuće učenika mjereno je objektivnim ispitima znanja iz hrvatskog i engleskog jezika, biologije, fizike, kemije, geografije i povijesti, kao i školskim ocjenama iz navedenih predmeta. Prikupljeni su i podaci o osobinama učenika i njihove okoline, obilježjima nastave i učitelja iz navedenih predmeta te obilježjima škole i ravnatelja. Podaci su analizirani komparativno na razinama regije, županije i države.

Prosječno postignuće učenika Makarskog primorja u većini predmeta nešto je slabije od prosjeka na razini njihove županije, dok u usporedbi s nacionalnim prosjekom varira ovisno o specifičnom predmetu. Na razini prosječnih rezultata škola Makarskog primorja utvrđeno je da su one u prosjeku bolje od škola Splitsko-dalmatinske županije i od nacionalnog prosjeka u kemiji i engleskome jeziku, dok su svim ostalim predmetima slabije od županijskog, a u fizici i hrvatskome jeziku i od nacionalnog prosjeka.

Razmatranje odnosa obilježja učenika, nastavnog procesa, učitelja i škola i obrazovnih postignuća učenika i škola Makarskog primorja pokazuje da učenici i škole Makarskog primorja imaju razmjerno dobre preduvjete za visoko obrazovno postignuće. Međutim, iako u usporedbi sa svojom županijom imaju nešto povoljnije uvjete za rad i učenje, u prosjeku iz većine predmeta ostvaruju niže rezultate od onih ostvarenih na županijskoj razini. Na osnovi primijećene diskrepancije između socijalnih i obrazovnih potencijala škola i učenika Makarskog primorja i ostvarenog obrazovnog uspjeha, preporučene su daljnje sistavne analize učinkovitosti korištenja raspoloživih ljudskih i materijalnih resursa u obrazovnom sustavu. Cilj preporučenih analiza jest osmišljavanje aktivnih mjera koje bi omogućile učinkovitije korištenje postojećih obrazovnih potencijala ove propulzivne mikroregije.

Sonja Podgorelec i Sanja Klempić Bogadi
SOCIO-GEOGRAFSKE PROMJENE
U NASELJIMA MAKARSKOG PRIMORJA

U radu se analiziraju društveno-gospodarski procesi, među kojima se ističu litoralizacija i deagrarizacija, a koji su utjecali na preobrazbu Makarskog primorja. Proces li-

toralizacije koji se na ovom području intenzivira 1960-ih godina, nakon izgradnje Jadranske magistrale, za posljedicu ima koncentraciju većine stanovništva i aktivnosti u obalnim naseljima. Do tada dominantno poljoprivredno područje ubrzano se deagrarizira, te se stanovništvo prestrukturira prema djelatnostima sekundarnog, a posebice onima tercijarnog sektora, što se u velikoj mjeri odražava u promjenama krajolika i načina života. Ekonomska usmjerenost na turizam potaknula je prostorno širenje obalnih naselja kroz masovnu izgradnju turističkih objekata i popratnih sadržaja, ali i stambenih jedinica, što je značajno utjecalo na fizionomske i funkcionalne promjene naselja.

Geran Marko Miletić **OSNOVNA OBILJEŽJA SEKUNDARNOG STANOVANJA** **NA MAKARSKOM PRIMORJU**

Postojeća gustoća stanova za odmor na hrvatskom priobalju upućuje na zaključak da je sekundarno stanovanje kao specifičan oblik stanovanja – koji se realizira u drugome stanu, izvan mjesta stalnog boravka, povremenog je karaktera, a pokretačka snaga mu je najčešće povezana sa zadovoljstvom i užitkom – vrlo rasprostranjena društvena praksa. Radi se o fenomenu koji dominantno slijedi kontraurbanizacijski obrazac – grad je glavno ishodište, a odredište je dominantno ruralni i rurbani krajolik. Budući da takve krajolike sve više karakterizira post-produktivistička paradigma, upravo se sekundarno stanovanje, u tom novom kontekstu, nameće kao jedan od snažnijih čimbenika njihove transformacije. Imajući na umu naznačeni kontekst, rad za osnovni cilj ima ponuditi strukturalnu i procesnu analizu sekundarnog stanovanja na Makarskom primorju. U tu svrhu, a na temelju popisnih pokazatelja detaljno će se analizirati dinamika kretanja broja stanova za odmor, intenzitet i karakter njihova ulaska u prostor te osnovna obilježja objekata (opremljenosti i dimenzije). Dobiveni nalazi usporedit će se s onim na nacionalnoj razini.

Frane Staničić i Mihovil Škarica **GLAVNI IZAZOVI UČINKOVITOJ I DEMOKRATSKOJ LOKALNOJ** **SAMOUPRAVI: PRIMJER MAKARSKOG PRIMORJA**

Autori u radu analiziraju ulogu današnje moderne lokalne samouprave u procesima decentralizacije, da bi pokazali da bez učinkovite i demokratske samouprave procesi decentralizacije nemaju nikakvu budućnost. Zatim se analizira razvoj lokalne samouprave u RH od 1945. do danas.

To razdoblje možemo podijeliti na razdoblje „jakih“ jedinica lokalne samouprave (do 1993.) i na razdoblje „slabih“ jedinica lokalne samouprave. Nakon toga autori analiziraju razvoj lokalne samouprave na području Makarskog primorja od 1945. do danas, da bi se pokazali trendovi u njezinu razvoju, koji su vodili okrupnjivanju i uskoj suradnji, a koji danas, može se ustvrditi, ne postoje. U idućem dijelu rada autori razmatraju funkcionalni aspekt lokalnih jedinica Makarskog primorja, s posebnim osvrtom na neadekvatnost suradnje među lokalnim jedinicama. Nakon toga se promatra uključenost građana u procese odlučivanja u lokalnim jedinicama Makarskog primorja. Autori u zaključku daju prijedloge za poboljšanje učinkovitosti i demokratičnosti lokalne samouprave na Makarskom primorju, ali i na području Republike Hrvatske.

Saša Poljanec-Borić i Luka Šikić

MAKARSKO PRIMORJE – OD RIVIJERE DO MIKROREGIJE

U razdoblju od 1961. do 2010. godine Makarska i Makarsko primorje prihvaćaju masovni turizam kao univerzalnu razvojnu polugu. U tom razvojnom predlošku središnje mjesto zauzima koncept „rivijere“. Unutar toga koncepta razvojni akteri u dva moderna ali bitno različita politička i socioekonomska ciklusa već pola stoljeća potiču i podržavaju proces litoralizacije i urbanizacije, koja istodobno ima i planski i kaotičan karakter. Problem pristupa pomorskom dobru, tj. plažama kao zajedničkom dobru u doba turističke sezone na cijelom području Makarskog primorja, znak je da je razvojni koncept „rivijere“ iscrpljen. Valja ga zamijeniti konceptom „mikroregije“, u kojoj obalno područje ograničuje daljnju gradnju te se okreće podizanju kvalitete ponude, dok ruralno zaleđe na načelima održivosti konsolidira resurse i orijentira se prema cilju rasta standarda i kvalitete života, kako bi se razvojne silnice okrenule ruralnom razvoju i poljoprivredi.

Danijel Vojak

**GOSPODARSKI RAZVOJ MAKARSKOG
PODRUČJA U RAZDOBLJU OD 1945. DO 1962.**

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata makarsko područje postalo je dio nove jugoslavenske socijalističke države. Savezne i republičke vlasti započele su s brojnim gospodarskim reformama i projektima, koji su se odrazili i na makarsko područje. U radu se analizirao razvoj gospodarstva makarskog područja u razdoblju nakon završetka Drugoga svjetskog rata, a do početka 1960-ih godina,

kada makarsko područje zahvaća razorni potres. Analiza je ukazala kako se na makarskom području u ovom razdoblju snažno potiče razvoj industrijalizacije, dok su druge gospodarske grane zanemarene. Istodobno, tradicionalno dominantna poljoprivreda oblikovana je u skladu s vladajućom agrarnom politikom, prema kojoj se iz poljoprivrede izvlačio početni kapital za razvoj industrije i infrastrukture. Turizam makarskog područja, poput većine glavnih dalmatinskih turističkih područja, oslanjao se na domaće turiste, dok su strani turisti bili u manjini i zbog nepovoljnih međunarodnih prilika u kojima se našla Jugoslavija. Potres 1962. na makarskom području donio je promjenu u vođenju gospodarske politike na tom području, kada se, na inicijativu središnjih saveznih i republičkih vlasti, makarsko gospodarstvo okreće (forsiranom) razvoju turizma.

Jasenska Kranjčević

TURIZAM U PROSTORNIM PLANOVIMA MAKARSKOG PRIMORJA OD 1945. DO 1990.

Razvoj turizma na Makarskom primorju nakon Drugoga svjetskog rata potaknuo je brojne procese koji su uspostavljali nove socijalne, ekonomske i kulturne odnose, a posebno one između turizma i prostora. Pojedinačni projekti za potrebe turizma na Makarskom primorju datiraju još prije Prvoga svjetskog rata, ali tek nakon Drugoga svjetskog rata dolazi do cjelovitijeg planiranja turizma i prostora. Već u prvoj Generalnoj regulacijskoj osnovi za Makarsku iz 1948. planirano je da će njezin razvoj biti usmjeren na turizam. Regionalni plan za Makarsko primorje iz 1958.–1961., uz plan za obalno područje kotara Šibenik (1960.), predstavlja prvi regionalni prostorni plan na jadranskoj obali Hrvatske kojim su postavljeni temelji metode za prostorno planiranje turizma. S obzirom na to da prostorni planovi utječu na funkcioniranje te oblikovanje naselja i regija, koristeći se primjerima izrađenih regionalnih prostornih planova za Makarsko primorje, u radu se analizira odnos turizma i prostora pomoću planiranog broja ležajeva i planiranih površina namijenjenih za turističko-ugostiteljsku izgradnju u razdoblju 1945.–1990.

Valentina Lasić

POMORSKO-URBANISTIČKI RAZVOJ MAKARSKE LUKE OD 1945. DO 1985.

Istraživanje obuhvaća urbanistički razvoj i pomorsku djelatnost luke od 1945. do 1985. Temelji se na arhivskoj građi, novinskim člancima i svjedočanstvima suvremenika. Svoj primat u Primorju grad ponajprije treba zahvaliti

luci, koja je ujedno i jedina veća prirodno zaštićena uvala na ovom području. Premda relativno plitka, sve do 20. st. mogla je udovoljiti osnovnim zahtjevima pomorske trgovine. Luka je jedna od glavnih odrednica za naseljavanje na tom mjestu, uz, naravno, niz drugih uvjeta (geomorfoloških, hidroloških, klimatskih) koji su uvjetovali gospodarski i prostorni preobražaj grada između dva svjetska rata, a posebice nakon potresa 1962. Kao siguran izvor prihoda, privlače veći broj stanovništva iz okolice.

Tijekom Drugog svjetskog rata grad je znatno uništen. Uslijedila je obnova, koja ujedno predstavlja treću fazu izgradnje i uređenja obale. Grad i luka potpuno mijenjaju svoj prostorni izgled. Zbog opsežnosti, radovi će potrajati do 1954. g. Poboljšava se prometna funkcija obale, izvode estetski zahvati, zahvaljujući kojima, kao i ostalima koji će uslijediti, grad postaje moderno turističko mjesto.

Mirko Orlić, Miroslava Pasarić i Marijan Herak GIBANJE U MORU POVEZANO S MAKARSKIM POTRESOM OD 11. SIJEČNJA 1962. GODINE

Dva su izvora informacija o gibanju u moru koje je uslijedilo nakon makarskog potresa 1962. godine: članci objavljeni u *Vjesniku* i *Slobodnoj Dalmaciji* te registracije s Mareografske postaje u Splitu. Novinski članci sadrže svjedočenja očevidaca koji su se u vrijeme potresa zatekli na brodovima u širem epicentralnom području. Prema njihovim opisima, osjetio se „udarac kao da su se u punoj brzini nasukali na podvodni greben“ a „more se uznemirilo“. Ti opisi ukazuju na pojavu koja je poznata pod nazivom morski udar (engl. *seaquake*). Mareografski zapis iz Splita pokazuje da je potres uzrokovao i mali tsunami. Taj smo poremećaj reproducirali hidrodinamičkim numeričkim modelom, pri čemu je bilo potrebno pretpostaviti da je prilikom potresa došlo do spuštanja podine reverznog rasjeda. Modeliranje je pokazalo neke značajke gibanja tsunamija unutar srednjodalmatinskog akvatorija – napose ograničenost kratkih valova na izvorišno područje te prisutnost dugih valova na većim udaljenostima.

Davorika Herak i Marijan Herak SEIZMIČNOST I POTRESNA OPASNOST NA MAKARSKOM PRIMORJU

Makarsko primorje, zajedno sa srednjojadranskim otocima i njegovim zaledem, jedno je od seizmički najaktivnijih područja u Hrvatskoj. Ovdje se potresi događaju na sustavu velikih rasjeda pružanja, paralelnog s obalom

i otocima. Žarišni mehanizmi brojnih potresa ukazuju da je riječ o rasjedima s dominantno horizontalnim međusobnim pomacima rasjednih krila, od kojih mnogi imaju i izraženu reversnu komponentu rasjedanja. Dubine žarišta potresa nalaze se uglavnom između 5 i 20 km dubine. Analiza potresne opasnosti ukazuje da je područje od Makarskog primorja do Dubrovnika potresima najugroženije u Hrvatskoj, te se ovdje u prosjeku jednom u 475 godina mogu očekivati akceleracije tla za vrijeme potresa koje premašuju 35% ubrzanja Zemljine teže. Ovako velika ubrzanja odgovaraju razornim potresima intenziteta VIII°–IX° MCS ljestvice.

Ivan Hrstić

ZBIVANJA NA MAKARSKOM PRIMORJU TIJEKOM I NAKON POTRESA 1962. GODINE

U radu autor na temelju arhivske građe, periodike i relevantne literature istražuje događaje tijekom i nakon serije potresa na Makarskom primorju u siječnju 1962. Naj snažniji udari, koji su odnijeli i dva ljudska života, zabilježeni su 7. siječnja u 11:03 i 11. siječnja u 06:05. U danima nakon 11. siječnja organizirana je evakuacija stanovništva, tijekom koje je oko 6500 osoba s Makarskog primorja evakuirano diljem Hrvatske i Jugoslavije, dok je ostalo stanovništvo smješteno u sabirne centre po Primorju. Na području makarskog kotara potresom je ukupno oštećeno gotovo 12.000 stambenih zgrada, od čega oko 3000 nepopravljivo, te 130 javnih objekata. Time je oko 13% stanovništva kotara, pretežno iz podbiokovskih zaselaka, nakon smirivanja situacije ostalo bez krova nad glavom. U idućem razdoblju oni su se planski gotovo u potpunosti preselili u mjesta na obali, te na taj način umnogome utjecali na oblikovanje modernog Makarskog primorja.

Marko Mustapić i Nenad Karajić

PRIRODNE KATASTROFE KAO ČIMBENICI MODERNIZACIJE HRVATSKOG DRUŠTVA: PRIMJER POTRESA 1962. GODINE NA MAKARSKOM PRIMORJU

Modernizacija je sinonim za opći proces prijelaza iz tradicionalnog u moderno društvo. Rogić (2000.) tehničko-tehnološko ovladavanje prirodom, proizvodnim ciklusom i upravljanjem društvom smatra temeljnim elementima procesa modernizacije, a njenim osnovnim elementima: racionalizaciju, industrijalizaciju, urbanizaciju i birokratizaciju. Budući da modernizacijski procesi ostavljaju neiz-

brasive tragove ne samo u društvenim već i u prirodnim sustavima, u fokusu su brojnih autora katastrofalne posljedice modernizacijskih procesa uočljive u eko-sustavima. Međutim, tek rijetki autori pristupaju analizi utjecaja razornih prirodnih sila na modernizacijske procese u određenom društvu ili lokalnoj zajednici. Rogić (2000.) tijekom modernizacije u Hrvatskoj dijeli na tri razdoblja: prvu modernizaciju (1868.–1945.); drugu modernizaciju ili pseudomodernizaciju (1945.–1990.); treću modernizaciju (od 1990.). Druga faza modernizacije u Hrvatskoj spada u skupinu tipičnih socijalističkih/totalitarnih modernizacija. U literaturi se često ističe da socijalistička modernizacija nije izvorna, odnosno da je lažna (Berger, 1995.) ili modernizacija bez modernosti (Dahrendorf, 1996.). Lokalne zajednice predstavljaju zasebne „modernizacijske rukavce odvojene od njenih središnjih tokova“ (Mustapić, 2010.). Stoga ćemo u ovom radu u analitički fokus staviti utjecaj katastrofalnog potresa 1962. godine na daljnji tijek modernizacijskih procesa u lokalnim zajednicama na Makarskom primorju.

Smiljana Šunde
PRESELJENJE PODGORANA BLIŽE
MORU – DRUGA STRANA MEDALJE

Poslije potresa 1962. i povratka stanovništva iz zbjeга uoči ljeta iste godine, vlast je zabranila obnovu oštećenih podgorskih obiteljskih kuća, te naredila gradnju novih između mora i trase buduće Jadranske magistrale. Umjesto odštete za stradale kuće, sve obitelji su dobile isti iznos dugoročnog kredita i to u obliku građevinskog materijala. Uvodeći tako uravnilovku i ujedno određujući gdje će tko graditi, vlast je poništila stoljećima stvarane materijalne i socijalne razlike među stanovništvom, te razdvojila srodnike i dotadašnje susjede. Većina se Podgorana pobunila protiv takva nasilja, pa je ne samo u godinama gradnje kuća, nego i desetljećima poslije toga dolazilo do konflikata: između vlasti i ostatka stanovništva, te između graditelja novih kuća i ranijih vlasnika zemljišta na kojemu su kuće građene. Autorica opisuje život u Podgori 1960-ih godina – prije i poslije potresa, te se bavi posljedicama nasilnog preseljenja bliže moru. Pojedine od tih posljedica nisu prestale postojati ni poslije 50 godina.

Maja Štambuk

MAKARSKO ZALEĐE U RAZVOJNOJ ULOZI

U tekstu se govori o mogućoj obnovi modela života i rada koji se oslanja na komplementarnost planine i doline, odnosno primorja, kad je riječ o obalnom dijelu makarske regije. Obrazlažu se razlozi i mogući atraktivni čimbenici. S jedne strane, model se može promatrati kao način očuvanja zaštićenog biokovskog prostora, osobito onoga dijela krajolika koji je oblikovan dugotrajnim djelovanjem stanovnika i koji je ugrožen odlaskom stanovništva te smanjenjem tradicionalnih djelatnosti, u prvom redu stočarstva, a s druge, pridonio bi obnovi ruralnog svijeta na planini, poticanjem održivog korištenja prirodnih dobara. Revitalizacija planine otvorila bi nove mogućnosti izbora za stanovnike primorja u uvjetima sve većeg manjka kvalitetnog životnog prostora.

Marinko Tomasović

INTERES ZA MAKARSKO PRIMORJE U HUMANISTIČKIM ZNANOSTIMA OD POLOVINE 20. STOLJEĆA NA TEMELJU OBJAVLJENOG U LITERaturi

Sagledavanjem bibliografije iz područja arheologije uvodno se upućuje na radove u svakom od spomenutih razdoblja. Pregledno se podsjeća na odabrana mjesta valoriziranjem radova te uspoređuje sa stanjem u drugim humanističkim znanostima. Koristi se i kritičko vrednovanje literature, pretpostavljajući kako pozitivističko nizanje onemogućuje uvid u pomake. Spomenuto je izdanje Makarskog zbornika 1970., te se ukazuje na dosege i nastavak istraživanja. Razdoblje od 1990. uzima se ključnim u razvoju arheologije, ali i povijesti umjetnosti. Apostrofiran je nedostatak sinteza, iako su razdoblja donekle definirana. Upućuje se na nužnost valoriziranja literature iz humanističkih znanosti – što je učinjeno, uz novije osvrtne iz srednjovjekovne povijesti, tek na polju arheologije.

Slaven Letica

TEORIJSKI KONCEPT „KORISNE PROŠLOSTI“ I DUGOROČNA VIZIJA RAZVOJA PODGORE

Činjenica što je Podgora prije dvadesetak ili više godina razvojno „zaspala“ na mnogim područjima (urbano planiranje, arhitektura, smještaj, ugostiteljstvo, kulinarstvo, zabava, kvaliteta turističkih kadrova) pruža nam danas mogućnost da izbjegnemo pogreške koje su činili i čine stanovnici i vodstva mnogih drugih dalmatinskih

i primorskih mjesta, sela i gradića, koji su brzo narasli u velike aglomeracije apartmanskih „betonara“.

Prva ideja na kojoj je poželjno i moguće zasnovati novi razvojni pristup i ciklus jest ideja iskoristive ili korisne prošlosti (*usable past*). Druga ideja jest kreativno korištenje pozitivnih iskustava drugih sredina u zemlji i na Mediteranu koje su uspjele povezati stare i nove dijelove naselja u jedinstvene cjeline i pridodati im pomno planirane nove urbane sadržaje, koji ljude – same stanovnike, investitore, turiste, posjetitelje – privlače na investiranje, poduzetništvo, rad i život u njima, a ne tjeraju ih iz njih.

Kad je riječ o ideji „korisne prošlosti“, treba se naprosto pažljivo analitički „zagledati“ u povijest i u njoj pronaći poticaje, uzore, obrasce života, navike, običaje, znanja i vještine koji bi mogli obogatiti današnji život u selu i kvalitetu turističke ponude.

Kad je riječ o toj „iskoristivoj prošlosti“ na političkom i kulturnom planu, može se kazati da je Podgora u posljednjih 150 godina imala sreću jer se našla na strani korisne povijesti: (a) u doba hrvatskog preporoda imala je veličanstvenog don Mihovila Pavlinovića (čije su ideje i djela potpuno zanemareni u podgorskom životu i sjećanju), (b) u doba krize i raspada Austrougarske carevine postala je jedno od središta velikog emigracijskog vala (najvećim dijelom u Novi Zeland – Novu Zelandu), (c) tijekom Drugog svjetskog rata postala je „kolijevkom ratne mornarice“, a njezini su stanovnici iskusili velik, masovni zbjeg u El Shatt, koji je bio duboko traumatičan, ali i poticajan, (d) od sredine šezdesetih do kraja osamdesetih godina 20. stoljeća bila je prostor na kojemu se razvijao profitabilni i ekološki održiv turizam i (e) tijekom stvaranja i obrane Republike Hrvatske mnogi su Podgorani imali vrlo važnu ulogu.

Svaki prijelomni povijesni događaj i mnogi drugi takvi mogu se iskoristiti kao poticaj, nadahnuće i uzor pri osmišljavanju budućeg razvoja.

Antonija Zaradija Kiš i Vedrana Vela Puharić KULTUROLOŠKE PERSPEKTIVE UTONULE BAŠTINE SV. MARTINA NA MAKARSKOM PRIMORJU

Od 2005. godine Europski kulturni centar sv. Martin iz Toursa, pod nazivom *Sveti Martin Europljanin*, simbol dijeljenja, zajednička vrijednost, oživljava tisućljetnu europsku tradiciju sv. Martina. Zadatak projekta se sastoji u povezivanju velikog dijela Europe u čije je civilizacijske tekovine utkan kult i tradicija sv. Martina. Kroz simboliku dijeljenja plašta osnažuje se svijest zajedništva i tzv.

građanskog dijeljenja zajedničkih dobara s posebnim naglaskom na ekološko osvještavanje i održivi razvoj. Uz znanstveni, stručni, obrazovni i gospodarski angažman (pod okriljem Vijeća Europe iz Strasbourga i Europskog instituta kulturnih itinerera iz Luksemburga) projekt ima široku i dugoročnu perspektivu.

U okviru toga projekta Hrvatskoj pripada posebno mjesto po bogatstvu i raznolikosti martinske baštine. U tom promišljanju ni makarski prostor nije izuzet sa svoja dva važna ruševna martinska svetišta (Kotišina i Samartinja) te jedinstvenom tradicijom „krsnice po svecu“ gdje sv. Martin spada među tri „najsluženija“ sveca, što bi vrijedilo istaknuti lokalno, ali i promatrati na širem dalmatinskom prostoru te na tim premisama zatomljenu makarsku tradiciju sv. Martina revalorizirati i smjestiti u europski martinski kontekst.

Jakša Raguž

„U KONAVOSKIM BRDIMA“ – PRILOG POZNAVANJU RATNOG PUTA 156. MAKARSKO-VRGORAČKE BRIGADE/DOMOBRANSKE PUKOVNIJE HV-a

Tijekom Domovinskog rata glavnina branitelja sa šireg područja Makarskog primorja bila je angažirana u sastavu 156. brigade HV-a, kasnijim preustrojem 156. domobranske pukovnije HV-a. Postrojba je od osnutka, pa do kraja Domovinskog rata bila angažirana na Južnom bojištu, ponajviše na izuzetno teškom pograničnom terenu Konavoskih brda, koji je branila od napada Vojske Republike Srpske od oslobođenja Konavala u listopadu 1992. do siječnja 1996., čemu je posvećen ovaj rad.